

- **שם המחקר :** תרומת משתני רקע, דחק ואינטליגנציה רגשית כמשתנה מתווך על הון פסיכולוגי ואמפתיה בקרב בוגרים עם שיתוק מוחין בהשוואה לבוגרים עם התפתחות תקינה
- **שנה :** 2025
- **סוג מחקר :** עבודת תזה
- **מס' קטלוגי :** 890-739-2024
- **שמות החוקרים:** רוני עמרני, בהנחיית פרופ' בתיה-חפציבה ליפשיץ
- **רשות המחקר:** אוניברסיטת בר אילן

תקציר מנהלים

מחקר זה נערך בסיוע מענק מקרן שלם.

רקע ומטרת המחקר:

המחקר הנוכחי עוסק בבחינת הקשרים שבין משתני רקע (שיוך קבוצתי, גיל וסטטוס זוגי), דחק, ואינטליגנציה רגשית לבין משתנים חיוביים כמו הון פסיכולוגי ואמפתיה בקרב בוגרים עם שיתוק מוחין (CP) לעומת בוגרים עם התפתחות תקינה. המחקר מתמקד בהבנת ההבדלים בין קבוצות המחקר, בחינת הקשרים בין המשתנים המרכזיים, וביור התרומה הייחודית של אינטליגנציה רגשית כמשתנה מתווך המסביר את הקשר בין דחק לבין המשתנים התלויים. בעוד שברוב המחקרים בתחום הדגש הוא על חולשות וקשיים באוכלוסיות עם מוגבלות, המחקר הנוכחי שם את הדגש על חוזקות פסיכולוגיות ורגשיות כבסיס לשיפור התפקוד וההתמודדות בקרב אוכלוסייה זו. מטרת העל של המחקר הייתה לבדוק את תרומת משתני רקע, דחק, ואינטליגנציה רגשית כמשתנה מתווך על הון פסיכולוגי ואמפתיה בקרב בוגרים עם שיתוק מוחין וזאת בהשוואה לבוגרים עם התפתחות תקינה.

שיטת המחקר:

המחקר נערך בקרב מדגם של 93 בוגרים בגילאי 18 עד 40, מתוכם 46 משתתפים עם שיתוק מוחין (CP) ו-47 משתתפים עם התפתחות תקינה. הכלים המחקריים כללו שאלוני דיווח עצמי למדידת רמות דחק (PSS), אינטליגנציה רגשית (EQ-I) הון פסיכולוגי – שנמדד באמצעות ארבעה שאלונים נפרדים הבוחנים תקווה, חוללות עצמית, אופטימיות וחוסן – וכן שאלון אמפתיה (IRI) השאלונים נבחרו בהתבסס על מדדים מבוססים שנבדקו בעבר ונמצאו תקפים ומהימנים, תוך התאמה למטרות הספציפיות של המחקר הנוכחי. איסוף הנתונים התבצע באמצעות מדגם נוחות, וכלל הפצת שאלונים אלקטרוניים דרך רשתות חברתיות. המחקר קיבל את אישורה של ועדת האתיקה של הפקולטה לחינוך באוניברסיטת בר-אילן, ובטרם ההשתתפות התבקשו הנבדקים לחתום על טופס הסכמה מדעת. הטופס כלל מידע על מטרת המחקר, הדגיש את זכותם של המשתתפים להפסיק את השתתפותם בכל שלב, והבהיר כי המחקר נערך באופן אנונימי וכי המידע שייאסף יהיה נגיש לעורכת המחקר בלבד.

ממצאים מרכזיים ודין:

תוצאות המחקר יוצגו בזיקה למטרותיו האופרטיביות וההשערות:

- **חלק א:** השוואה בין קבוצות המחקר במשתני דחק, אינטליגנציה רגשית, הון פסיכולוגי ואמפתיה
- דחק: בניגוד להשערה, בוגרים עם CP דיווחו על רמת דחק נמוכה יותר מאשר בוגרים עם התפתחות תקינה. הסבר אפשרי לכך הוא שימוש במנגנוני הגנה כגון אידיאליזציה של המציאות או רצייה חברתית, אך ייתכן גם שמדובר בהסתגלות אמיתית, בהתאם ל"פרדוקס הנכות", לפיו אנשים עם מוגבלות מדווחים לעיתים על איכות חיים גבוהה למרות מגבלותיהם.

אינטליגנציה רגשית: בוגרים עם CP הציגו רמות אינטליגנציה רגשית גבוהות יותר ממבוגרים עם התפתחות תקינה. ממצא זה מוסבר בכך שהתמודדות עם קשיי חיים מפתחת מיומנויות רגשיות גבוהות יותר. הון פסיכולוגי: בוגרי CP הציגו רמות גבוהות יותר של תקווה, חוסן ומסוגלות עצמית, אך לא נמצאו הבדלים באופטימיות. הסבר לכך משלב בין מנגנוני הגנה (אידיאליזציה) לבין רציונל חברתית, וכן חוסן נפשי שנבנה מהתמודדות יומיומית עם מוגבלות. אמפתיה: בוגרים עם CP דיווחו על רמת אמפתיה גבוהה יותר. ממצא זה מוסבר הן על ידי מנגנוני הגנה והן על ידי תיאוריית "המרפא הפצוע" – היכולת להזדהות עם סבל האחר מתוך חוויה אישית של קושי.

- חלק ב: קשרים בין דחק, אינטליגנציה רגשית, הון פסיכולוגי ואמפתיה

דחק מול משתנים אחרים: נמצא קשר שלילי מובהק בין רמת הדחק לבין אינטליגנציה רגשית, הון פסיכולוגי ואמפתיה – ככל שהדחק גבוה יותר, כך המדדים האחרים נמוכים יותר. ממצאים אלה תואמים את הספרות המחקרית לגבי השפעת דחק על רווחה נפשית. אינטליגנציה רגשית מול הון פסיכולוגי ואמפתיה: נמצא קשר חיובי מובהק – ככל שרמת האינטליגנציה הרגשית גבוהה יותר, כך גם גבוהים יותר ציוני ההון הפסיכולוגי והאמפתיה. אינטליגנציה רגשית נתפסת כמבא מרכזי להסתגלות נפשית, הערכה עצמית חיובית ויכולת לקשרים בין-אישיים.

- חלק ג: תרומת מאפייני הרקע, דחק ואינטליגנציה רגשית להון פסיכולוגי ואמפתיה

מאפייני רקע: ניתוחי רגרסיה הראו שלמאפייני רקע (שיוך קבוצתי, גיל, סטטוס זוגי) יש תרומה להסברת השונות במדדי ההון הפסיכולוגי והאמפתיה. לדוגמה, שיוך לקבוצת CP נמצא קשור לרמות גבוהות יותר של תקווה, חוסן, מסוגלות עצמית ואמפתיה. דחק ואינטליגנציה רגשית: נמצא שלדחק תרומה שלילית ולא אינטליגנציה הרגשית תרומה חיובית להסברת ההון הפסיכולוגי והאמפתיה, מעבר לתרומת מאפייני הרקע.

- חלק ד: דחק ואינטליגנציה רגשית כמשתנה מתווך

נמצא שאינטליגנציה רגשית מתווכת את הקשר בין דחק לבין הון פסיכולוגי למעט אופטימיות ואמפתיה. כלומר, רמות דחק גבוהות תורמות לציונים גבוהים יותר של אינטליגנציה רגשית, שבתורה תורמת להון פסיכולוגי במדדי תקווה, חוללות עצמית וחוסן. ממצאים אלה מדגישים את חשיבות האינטליגנציה הרגשית כמשאב הסתגלותי מרכזי בקרב בוגרים עם CP ובקרב כלל האוכלוסייה.

סיכום והמלצות:

המחקר הנוכחי מהווה תרומה משמעותית לשדה המחקר התיאורטי בכך שהוא הראשון אשר בחן, באמצעות מודל תיאורטי-סטטיסטי, את הקשרים המורכבים בין דחק, אינטליגנציה רגשית, הון פסיכולוגי ואמפתיה בקרב בוגרים עם שיתוק מוחין (CP) תוך השוואה לבוגרים עם התפתחות תקינה. הוא מרחיב את הידע הקיים לגבי הדינמיקה שבין גורמי דחק, משתנים רגשיים ומשאבי חוסן באוכלוסייה זו, ומציג בחינה מקיפה של תרומת האינטליגנציה הרגשית למשתנים חיוביים אלה. חידוש מרכזי במחקר הוא ההצבעה על האינטליגנציה הרגשית כגורם מתווך מרכזי בקשר שבין רמות הדחק לבין מרכיבי ההון הפסיכולוגי, כאשר נמצא כי במצבים של דחק גבוה, רמות גבוהות של אינטליגנציה רגשית מאפשרות הפקת תועלת פסיכולוגית דווקא – בדמות תקווה, חוללות עצמית וחוסן – במקום פגיעה אפשרית. כלומר, האינטליגנציה הרגשית ממלאת תפקיד מווסת בעוצמת הדחק ומשפיעה על האופן שבו הוא בא לידי ביטוי ברווחה הפסיכולוגית של הפרט. ללא אינטליגנציה רגשית גבוהה, ייתכן שהדחק היה פוגע באופן מובהק במרכיבי ההון הפסיכולוגי, אך כאשר קיימת אינטליגנציה רגשית מפותחת, ניתן לראות השפעה הפוכה – של חוסן וצמיחה מתוך קושי.

מהיבט יישומי, לממצאים יש חשיבות רבה בתחום הפרקטי-חינוכי. הם מדגישים את הצורך בפיתוח והעצמה של אינטליגנציה רגשית בקרב אנשים עם CP וכן בקרב אוכלוסיות נוספות החוות רמות דחק גבוהות. יישום של תוכניות התערבות מבוססות חינוך רגשי עשוי לתרום להפחתת ההשפעות השליליות של הדחק ולחיזוק ההון הפסיכולוגי, ובכך לשפר את איכות חייהם של פרטים אלו ולתמוך בהשתלבותם החברתית והתעסוקתית. בנוסף,

לאור תפקידה המרכזי של האינטליגנציה הרגשית בתיווך ההשפעות של דחק על אמפתיה והון פסיכולוגי, מומלץ לפתח תוכניות מובנות לפיתוח כישורים רגשיים באוכלוסיות עם מוגבלויות פיזיות, תוך שילוב אסטרטגיות יעילות לניהול לחץ, חיזוק מסוגלות עצמית והעמקת כישורים חברתיים.

מילות מפתח: שיתוק מוחין, אינטליגנציה רגשית, הון פסיכולוגי

- [לפריט המלא](#)
- [למאגר המחקרים של קרן שלם](#)
- [למאגר כלי המחקר של קרן שלם](#)